
Mira ALTARAC

ŽIVOT POD ŠATORIMA

Rodena je u Zagrebu 1938. od oca Morde Marka Altarca, iz Tuzle, i majke Regine Altarac, rođene Koen, iz Sarajeva. Nakon emigracije vratila se u Zagreb, gde završava osnovnu školu i gimnaziju, a zatim se upisuje na Filozofski fakultet (Komparativna književnost i engleski). Radila je u Izdavačkom preduzeću „Mladost“ i Gradskoj knjižnici Zagreb. Boravila u Engleskoj, gde joj se rodio sin Daniel Ilan, sada inženjer fizike, oženjen sa Anom Domaš.

Nakon boravka u Splitu, gdje smo 1943. dočekali kapitulaciju Italije, mama i ja pridružile smo se na kratko vrijeme jevrejskoj koloniji na Korčuli, odnosno u Veloj Luci. Odatle smo, nakon što su Nijemci okupirali Korčulu, otišli na Vis i onda se sa zbjegom Dalmatinaca otisnuli za El-Šat, pustinju u Egiptu, blizu Sueckog kanala. Nas Jevreja bilo je tridesetak. Tata se pridružio partizanima.

Sa zebnjom se sjećam bježanja sa Korčule. Usred noći pronio se glas: dolaze Nijemci! U mrklom mraku, bez paljenja svjetla, ukrcavali smo se na trabakule. Neka dramatična zbivanja meni, djetetu od jedva pet godina činila su se smješnim: neki čovjek u kaputu, sa šeširom na glavi i aktovkom u ruci, pao je u more – trebalo ga je izvući. Vrijeme je bilo grozno: more uzburkano, trabakule su se ljuljale. Sa zidova je curila kiša, djeca su plakala, svi su povraćali.

Pamtim devetodnevno putovanje Mediteranom. No prije nego smo stigle u Port Said, imali smo usputne stanice u Italiji, u selima Santa Kroče i Santa Maria dela Salute. Smjestili su nas u prazne, napuštene vile. Prije toga saveznici su nas raskužili: majke s djecom išle su pod vruće tuševe, posipali su nas DDT-ijem. Seoske žene s dalmatinskih otoka nisu se dale lako skinuti, pa nge ići pod tuševe! Postojala je i mogućnost da budemo prebačeni negdje preko oceana, ali mama i ja nismo se dale – htjele smo se poslije rata sastati s tatom. Tako dezinficirani, očišćeni, nastavili smo putešestvije brodom. Bari, Brindizi, Taranto, pa danima ništa. Nakon trogodišnjeg bježanja i skrivanja, ovo se putovanje činilo kao idila, gotovo odmor. Uživala sam što se na brodu spavalo u mrežama, mogla sam se ljuljati, a s nama su bili pripadnici engleske armije. Sjećam se jednog mladog oficira koji nam je pokazivao svoje obiteljske slike s djevojčicom svojih godina i nudio nas slatkišima. Ipak, da se ne bi pomislilo da je sve bilo tako idilično, moram reći da smo svakodnevno imali vježbe za slučaj da brod naleti na minu – puno ih je bilo posijano u moru. Unatoč tih svakodnevnih opasnosti na obzoru, otočanima je bilo tako lijepo, vožnja im je toliko prijala da su se teška srca iskrcali u Africi!

Tako smo se nakon duge vožnje približili Port Saidu. Brod su okružili čamčići s Arapima, poznatim po smislu za trgovinu. Svi su uporno nudili svoju robu na prodaju; očito nisu znali da smo izbjeglice iz ratom zahvaćene Jugoslavije, a ne neki dokoni turisti. Šok je uslijedio već prve noći. Smjestili su nas u jednu golemu klaonicu, gdje smo spavali na golom betonu. Doduše, i na Mosoru smo spavali na livadi, pod zvjezdama – ali ovo je ipak bilo nešto drugo. Ujutro su nas trpali u kamione i zaustavili u pustinji El-Šat, nadomak Sueckog kanala. Šatorsko naselje bilo je već podignuto. Čekali su nas veliki šatori, svaki za dvadesetak osoba. Naravno da je meni, djetetu, taj šatorski grad bio zanimljiv, ali mislim da su odrasli bili u priličnom šoku, štoviše zgroženi. Vladala je i tropska vrućina i na to nismo bili navikli.

Te prve noći niko nije čvrsto spavao. Cijele noći čuo se plač djece. Ujutro se pronio glas da su neki pripadnici zbjega već te prve noći preminuli ... djeca, starci.

Ali život se brzo normalizirao. Pod tim mislim na osnovne potrebe: izgrađene su latrine, kuhinje su počele funkcionirati: išlo se „na kazu“, s vojničkim porcijama, stajalo se u repu, ubrzo smo dobili tropske šešire kao zaštitu od vrelog sunca. Smješteni smo bili u I, II i III kampu. Kretanje je bilo slobodno, ljudi su išli prošetati do Sueckog kanala

i gledati velike brodove u prolazu, ali vratiti se i orijentirati u tom šatorskom naselju nije bilo lako, bar u početku. I s tim se problemom uskoro izašlo na kraj: formirale su se ulice, koje su dobile svoje nazive. Borili smo se i s giblijem, pustinjskim vjetrom. Tko god je bio u pustinji, zna kako je teško obraniti se od tamošnjih vjetrova.

Šator smo dijelili s tročlanom obitelji Salom, bivšim vlasnicima tvornice šibica iz Travnika, jedinima koji su svoj prostor u šatoru odijelili nekom ružičastom prozirnom tkaninom, ne bi li stvorili iluziju privatnosti. Gospodinu Salomu sam i danas zahvalna: pričao mi je priču o Ali Babi i četrdeset hajduka, jedinu koju sam čula u svom ranom djetinjstvu dok je mama puno pjevala. Osim njih, bili su tu otac i kći, stari gospodin Jungvirt (Jungwirth) i kći mu Olga, pa stara i nervozna gđa Lustig. Ona je brinula o svojoj kćeri koja je ostala u zemlji i nikako se nije mogla priviknuti na nove uslove života, neprestano prigovarajući „strašno, strašno“, pa jedna petočlana obitelj sa Brača, s jednim pridruženim članom. Poslije rata dugo smo s njima bili u vezi.

*Na vrelom pesku El Šata:
MIRA sa majkom REGINOM
1944. godine*

Ipak, ljudi su se znali opustiti, našaliti. Kad bi se tako navečer vraćali sa šetnje do Sueckog kanala, gospodin Salom, koji je ostao ‘kod kuće’, improvizirao bi: vijugajući komadom špage po pijesku, dobro bi ih prestrašio, pa bi nastala panika i uplašena cika: „Zmija, zmija!“ Snažljiviji su pokušavali uzgajati lubenice na vrućem pijesku ili skuhati na njemu jaje.

Oformila se bolnica. Ležala sam u njoj bolesna od zaušaka; svi smo vakcinirani protiv tropskih bolesti; organiziran je kulturni život: otvorena je škola, organizirana je vrlo aktivna folklorna grupa, čak je proradilo i kazalište.

Navršila sam šest godina i pošla u prvi razred osnovne škole. U početku smo sjedili na praznim kantama od benzina i pisali na pijesku, ali smo ubrzo dobili bilježnice (s jedne strane napisi na engleskom, a s druge na arapskom jeziku) i knjige. Sve sam sačuvala! Zanimljivo ih je listati, pogotovo iz aspekta današnjice: osim što u njima ima i partizana i Crvene armije, ima i različitih imena: Zlata, Mile, Cvijeta, Džafer... i različitih bogomolja: katoličkih crkava,

ali i džamija. Na jednoj tatinoj fotografiji napisala sam ponosno tek naučenim slovima: „Moj tata je partizan!“

Čak je i pošta funkcionirala. Tako je mama preko nekog, posredno, dobila vijest – poslala ju je Marica Guina iz Metkovića, koja je spasila našu Lotiku iz Sarajeva i kasnije proglašena Pravednicom, umrla je ove, 2003. godine, u stoprvoj godini – da je u sarajevskoj bolnici umrla njezina majka. Odmah poslije rata mama je išla u sarajevsku bolnicu ispitati gdje je sahranjena, ali joj ništa nisu htjeli reći.

Što se tiče osobne higijene, mogla se održavati, iako ne po mirnodopskim kriterijima. Ne sjećam se, dakle, jutarnjeg pranja, ali su postojale tuš-kabine, u koje se po želji moglo ići istuširati, uz prethodnu provjeru ima li vode. Ako su našem svijetu Arapi bili nešto poput senzacije, i njih su zanimale bijele žene, pa se znalo desiti da poneki mladi Arapin znatiželjno viri za vrijeme tuširanja. Pamtim kako su kamionima odlazili na posao i pri tome ritmično uzvikivali, uz pljesak ruku: „Aha la bibi azi ze“, što bi trebalo značiti „volim lijepu djevojku“.

Mala jevrejska zajednica obilježavala je svoje praznike, slavilo se skromno, a kasnije je kantor iz Zagreba, Leon Altarac molio za praznike i pokope.

*Detinjstvo
koje nije bilo
srećno: LEA
(druga sleva)
i MIRA ALTARAC
(treća sleva)*

U kampu je bilo puno američkih i engleskih medicinskih sestara, finih i diskretnih. Kako moja mama nije znala nikad u životu biti besposlena, kod jedne od njih, koju su svi zvali Mis B zaposlila se: spremala joj je šator. Mis B bi joj ponekad znala diskretno ostaviti neki odjevni ili toaletni predmet s ceduljom: „For you, Regina“. Još čuvamo njezinu fotografiju s posvetom mami „To Regina with puno hvala Wilhelmina Healey, Miss B“.

U kampu su počeli s radom i brojni tečajevi, pa se mama upisala na tečaj engleskog jezika. Učitelj je svoje dake vodio na izlet u Kairo, odakle sam dobila lijepe plave sandalice!

Kasnije smo se smijali maminoj priči kako je s trgovcem počela govoriti svim jezicima koje je natucala, da bi je on na kraju upitao: „Quantas linguas parla la signora?“, da bi ona odgovorila „Ninguno!“.

U našem kampu začela se i jedna ljubavna priča. Tridesetsedmogodišnja Nina Salom, lijepa punačka crnka, koja je prije rata bila udata za svog ujaka – ali taj brak, današnjim jezikom, „nije bio konzumiran“ – zaljubila se u dr Vučkovića, koji je u El-Šatu bio sa ženom i dva sina. Gđa Vučković počinila je samoubojstvo skokom u Suecki kanal, a Nina, dr Vučković i Salomovi nisu se vratili u Jugoslaviju. Čulo se da su boravili u nekom indijanskom rezervatu u Kanadi. Više niko od njih nije živ.

U proljeće 1945. godine odjeknula je vijest da je preminuo predsjednik SAD-a Franklin Ruzvelt. Rat je bio pri kraju. Nakon petnaest mjeseci na vreloom afričkom pijesku opet dugo putovanje u domovinu.

Živo se sjećam Splita po našem dolasku: na ulicama euforija, razdragani ljudi pjevaju, maše se zastavama. Idem s mamom ulicom, ona me drži za ruku i plače. „Zašto plačeš?“, pitam. „Pa, rat je završio!“.

„Eh, završio...“, tužno je odgovorila. Još nije ni znala da se sedamdeset članova njene familije nije vratilo. U Splitu smo se sastali s tatom u partizanskoj – točnije, u savezničkoj uniformi. Trodnevno putovanje do Zagreba na otvorenom kamionu, s naoružanim partizanima. Puno puškaranja usput. U Zagreb dolazimo kasno navečer, sipi kiša, mračan grad.

I jednako, kao što smo 1941. godine otišli iz našeg stana u Derenčinovoj baš kao da idemo popiti kavu u grad, tako smo sada dobili jedan napušten trosobni ustaški stan, kompletno namješten, baš kao i naš 1941. godine, koji je imao i poneku jevrejsku stvar. Kako je tada bilo uobičajeno, stan smo dijelili s tročlanom obitelji Jakice Montilja (svi su otišli u Izrael).

Krenuo je „novi život“.